

ДЕКАБРИЗМ І СУЧАСНА РОСІЯ

2 грудня 2007 року в Росії відбулися вибори до парламенту – Державної Думи. Через кілька днів – річниця повстання декабристів, які серед інших своїх сподівань покладали надії на встановлення демократичних форм правління та обмеження авторитаризму. Та навряд чи багато людей у сучасній Росії згадували про цю подію та її учасників. Адже те, що відбувається нині, суперечить їхнім цілям – все знов повертається до авторитаризму. Вже у XXI столітті.

Наприкінці XVII ст. у Європі існувала думка, що майбутність Московії – перетворення на колонію Швеції. Для того, щоби зберегти незалежність і забезпечити гідне місце країни у порівнянні з європейськими державами, які вирвалися вперед, їй треба було модернізуватися. Російські модернізації здійснювалися протягом трьохсот років. Вони передбачали прискорення розвитку і ліквідацію розриву між Росією та країнами Європи у соціально-економічній, військовій, культурній та інших сферах. У документах декабристів збереглося чимало висловлювань, сенсом яких було саме таке прагнення.

У трьохсотрічному періоді реконструкції російського суспільства можна виокремити п'ять етапів або п'ять самостійних варіантів модернізації: петровська, олександрівська (здійснювана під керівництвом Олександра II), столипінська, сталінська і ельцинська.

Перша модернізація була розпочата Петром I. Домінанта цієї модернізації зберігала свою актуальність до середини XIX ст. Але вона на момент виникнення декабристського руху вже втратила динамізм і була надто “азіатською”. Декабристська ідеологія носила яскраве європейське забарвлення лібералізмом. Невідомо, чи справив декабристський рух вплив на Олександра II, а потім на Столипіна. Малоімовірно. Проте ліберальні ідеї виявилися в тих заходах, які здійснювалися на другому і третьому етапах модернізації країни.

Хоча у другій половині XIX – на початку XX ст. деякі елементи європейського типу у тій чи іншій мірі розвинулися на терені старої імперії, нова – радянська швидко відкинула їх на звалище російської історії. Парадокс радянської історіографії полягає у тому, що вивчення руху декабристів взагалі відбувалося. Адже в радянській дійсності мало місце те, проти чого Провісники Свободи боролися і віддавали життя: і батько-цар (Сталін) з його необмеженою

найжорсткішою владою, і кріпацтво (колгоспи і прив'язаність до них колгоспників), і безправність людей, і відсутність свободи. Врешті-решт радянська система розвалилася. Перед Росією знову постали старі – нові загрози.

3 осені 1991 р. розпочалася нова глава в історії Росії. Вона вступила у смугу нової модернізації. Цей етап одержав назву ельцинського. Звичайно, Борис Миколайович був не один. Його оточували “декабристи нашого часу” – так звані “молоді реформатори”: Є. Гайдар, Б. Немцов, А. Чубайс та інші. Дуже вірогідно, що перший президент Російської Федерації не дуже усвідомлював, що насправді відбувається (як свідчив керівник його особистої охорони О. Коржаков, щоденно його підопічний випивав понад два літри міцних спиртних напоїв [1]). Попри це на офіційному рівні метою було проголошено створення демократичної правової держави на основі рівноправності всіх народів і гарантування прав особистості, ринкової економіки і парламентаризму.

Якраз на цей період припав закономірний етап первісного накопичення капіталу, який супроводжувався шахрайськими акціями трастів (АО МММ – найяскравіший приклад), грабінницькою приватизацією, рейдерськими переділами власності, розвалом економічних зв'язків, зростанням злочинних і державних еліт при їхній повній безкарності. Все зазначене відбувалося і відбувається на тлі страшеного погіршення умов життя і навіть зубожіння переважної більшості населення. Усього цього стало більш ніж достатньо, аби викликати негативні асоціації при слові “ліберал”.

Колись “бунтівників”, як у той час називали декабристів, засуджували і дворяни, і селяни. В наш час “правих”, тобто тих, хто відстоює ліберальні ідеї, у телевізійних програмах російського телебачення і пропагандистських роликах до виборів показують в якості головних винуватців усіх лих, аж до того, що старі люди жебрачать і риються по смітниках. В. В. Путін, виступаючи перед виборцями, вказує на них як на силу, яка перешкоджає суспільному руху до прогресу і благоденства.

Хто ж виведе російський народ на правильний шлях? Відповідь очевидна: тільки Володимир Володимирович Путін. Від нього у захваті майже всі, окрім невеликої групи людей, які об'єдналися навколо “Союзу Правих Сил” та організації “Інша Росія”. Навіть надто іронічний актор В. Гафт, який уславився своїми уїдливими епіграмами в інтерв'ю “Дзеркалу тижня” суворо відрізав, що про Президента писати не буде, тому що щиро його поважає [2]. А відомий в Росії астролог О. Зараєв в інтерв'ю газеті “Аргументы и факты” на основі гороскопів Росії та В. Путіна показує, як “нам крупно

повезло с президентом”, бо Росія знаходиться під знаком Водоля і Риб, а знак президента – Терези, що добре резонує і з тим знаком, і з іншим. Показовою є одна фраза з інтерв'ю: “Водолей – трансформатор, реформатор, ему постійно нужно что-то менять” [3].

В. Путін дійсно змінює ситуацію. Від слабо демократизованої Росії – до сильної автократії. Було проголошено “План Путіна”, про зміст якого широка громадськість достеменно не знає окрім того, що це – “шлях до успіху”. Насправді це веде до посилення путінських позицій, всевладдя чиновників та корупції. Як зазначив напередодні виборів другий номер у виборчому списку “Союзу правих сил” Б. Немцов: “План Путіна – це гальмо, а нам треба вперед”. Інакше кажучи, те, що відбувається у сучасній Росії – це інволюція, тобто протилежне від еволюції, прогресу. І у цьому як колись декабристи, так тепер ліберали – “зайві люди”.

Що стосується України, то і тут ідеї лібералізму не користуються підтримкою. Лібералізм прославляє ініціативність, спонукає до активних дій і закликає покладатися на власні сили. Лібералізм – це філософія “сильних”. А вони зазвичай у меншості, тим більше в Україні, де століттями відбувалася від’ємна селекція, коли гинули найкращі – від козаків до письменників. Де десятиліттями формувалися патерналістські сподівання на те, що держава має про все і про всіх подбати.

На останніх парламентських виборах ліберальна ніша залишилася не зайнятою. Її місце зайняли гасла про скасування депутатської недоторканності, змішані із національними і соціальними ініціативами. Тому що для українського виборця більше до душі (“Голосуй серцем!”) лозунги про “суспільний добробут”, “соціальну захищеність”, “національну єдність”.

Зійшла з політичної сцени остання політична партія, яка будувала свою ідеологічну програму на ліберальних лозунгах – ПРП. В. Ющенко, якого можна вважати прихильником її ідей, теж перейшов до соціальних обіцянок і національних гасел. Очевидно, він зрозумів, що відкрите обстоювання ліберальних цінностей на даний момент серед виборців не знайде прихильності.

Хоча ліберальні ідеї у найближчому майбутньому не будуть популярними на українському політичному полі, з часом економічна еліта країни ставатиме все більш зацікавленою в органічному розвитку лібералізму. Адже прозорі і передбачувані правила економічної гри вигідні усім її суб’єктам. Цього не можна сказати про Росію, де економічна еліта не може бути впевненою, що її не спіткає доля М. Ходорковського, де колосальний розрив між рівнями життя

найбагатших і найбідніших може призвести до нових соціальних катаклізмів. І чи не виникне нове повстання – невідомо, в якому місяці, невідомо, як назвати його учасників. Може, й декабристами.

Джерела та література:

1. Телевізійне інтерв'ю О. Коржакова Д. Гордону на каналі УТ-1 2 грудня 2007 р.
2. Дзеркало тижня. – 2007. – 17 листопада. – С. 19.
3. Аргументы и факты в Украине. – 2007. – № 48. – С. 7.